

POWSTAĆ (1066) *vb pf*

o oraz a jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

inf powstać (129). ◇ *fut* 1 sg powstanę (14). ◇ 2 sg powstaniesz (4). ◇ 3 sg powstanie (105). ◇ 1 pl powstaniemy (3) *BiałKat*, *KochPs*, *PowodPr*, powstani(e)m (1) *BielKron*; ~ -emy (2), -(e)my (1). ◇ 2 pl powstaniecie (1). ◇ 3 pl powstaną (73). ◇ *praet* 1 sg m powstałem, -m powstał (4). ◇ 2 sg m powstałeś, -eś, -ś powstał (5). ◇ 3 sg m powstał (182). *f* powstała (53). *n* powstało (29). ◇ 1 pl m pers -smy powstali (3), -chmy powstali (2); -smy *ModrzBaz*; -chmy *RejPos*; -smy : -chmy *RejPosWstaw* (2:1). ◇ 2 pl m pers -ście powstali (6). ◇ 3 pl m pers powstali (94). *subst* powstały (45). ◇ *plusq* 3 sg m był powstał (7) *RejPos* (4), *RejZwierc*, *SkarŻyw* (2), powstał był (5) *KrowObr*, *OrzRozm* (2), *CzechRozm*, *WujNT*. *f* była powstała (2), powstała była (2); była powstała *KromRozm III*; powstała była *RejAp*; była powstała : powstała była *RejPos* (1:1). ◇ 3 pl m pers powstali byli (4) *RejWiz*, *BielKron*, *RejPos* (2), byli powstali (3) *RejPs*, *RejAp*, *RejZwierc*. *subst* były powstały (2). ◇ *imp* 2 sg powstań (104), powst(a)ni (1) *PatKaz I*; ~ -ań (86), -ań (6) -(a)ń (12); -ań : -ań *LubPs* (16:1), *Leop* (5:1), *BudBib* (6:1), *KochPs* (12:1), *LatHar* (3:2). ◇ 3 sg niech, niechaj powstanie (3). ◇ 2 pl powstańcie (2). ◇ 3 pl niech powstaną (1). ◇ *con* 3 sg m by powstał (21). *f* by powstała (5). *n* by powstało (2). ◇ 1 pl m pers byśmy powstali (4) *RejPosWstaw*, *ArtKanc*, *GrabowSet*, *WujNT*, bychmy powstali (1) *RejPos*. ◇ 2 pl m pers byście powstali (1). ◇ 3 pl m pers by powstali (12). ◇ *con praet* 3 pl m pers by byli powstali (1). ◇ *impers praet* powstano (1), powstano jest (1) *Mącz* (1:1). ◇ *part praet act* powstawszy (128); -awszy (111), -awszy (6), -(a)wszy (11); -awszy : -awszy *OpecŻyw* (4:5), *HistRzym* (3:1).

Sł stp notuje, *Cn s.v.* powstają, *Linde* także XVII – XVIII w.

1. Zmienić pozycję na stojącą, wstać, podnieść się; *surgere* *Miech*, *HistAl*, *PolAnt*, *Vulg*, *Modrz*; *consurgere*, *exsurgere* *HistAl*, *PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*; *erigere*, *resurgere* *PolAnt*, *Vulg*; *assurgere* *Vulg*, *Mącz*; *stare* *HistAl*; *excitare* *PolAnt*; *attollere*, *mittere* *Mącz* (229) : Ona [Maryja] zatym natychmiąft powftala/ ij nábożnie go [Jezusa] przywitała *OpecŻyw* 164v, 10, 10v, 26v, 29v, 154v, 178v; *PatKaz I* 64v; *BielŻyw* 148; *HistAl* A3v, F2v; I viąwłzy [Jezus] rękę dziécięcia/ rzecze mu/ Talitha kumi/ co się wykładá/ Panienko tobie mowie/ wftán A natychmiąft powftala panienska/ i chodźila *MurzNT* *Mar* 5/42; Zátym Woyt s Przyfyęzniki powftawłzy y podniowłzy káždy práwá rękę/ á fpułciwłzy dwa pálcá ná doł/ fkaże go [powołanego] ná vpad y poniży práwo iego *GroicPorz* n2, ov; *RejWiz* 172; *Leop* 3.*Esdr* 9/46; *BibRadz* 1.*Reg* 25/41; *OrzRozm* V3v; Pádłá [Hester] od ftráchu. Krol widząc iż Hefter/ podnioł ná nię rozgę złotą/ ktora powftawłzy cáłowálá rozgę. *BielKron* 115; Potbym włzytcy pokłękneli przed ołtarzem wielkim/ poki Antifonę [...] y Kolektę fpiewano. Tákże powftawłzy fwym zwykłym porządkiem/ do káplice w korze wełzli *BielKron* 330v, 30, 43, 329v, 331, 434v, 435; *Mącz* 386b; Thego domowiwłzy/ pan Lubelłki powftał/ á z nim włzyfcy pófpołu *GórnDworz* Dd5, Mm7v; *HistRzym* 56; *RejPos* 324; A kiedy zaś miał Ulisses mowić ćwiczony, Powstawszy, ku ziemi wzrok trzymał nakłoniony *KochMon* 26, 28; *BudBib* 3.*Esdr* 4/47; *WujNT* *Matth* 9/25; *WitosłLut* A3.

powstać od kogo, od czego (5): *LibMal* 1554/187v; Oni fie też nie mniefy záfmućili/ powftawłzy od ftołow ftali włzyfcy przed nim *HistAl* Nv; fćirpiál [Aleksander] bolełć/ y powftał od goduiących mowiąc/ profzę was bądzde wefeli. *HistAl* Nv; A gdy Sálomon dokończył włzytkiefy oney modlitwy

y prośby ku Pánu/ powítał od Ołtharzá Páńkiego/ á przeítał klęczeć y podnocić rąk łwych ku niebu. *BibRadz 3.Reg 8/54; RejPos 282v.*

powstać z czego (7): *OpecŻyw 21v*; tedy powítał z łtolice łwoiey/ y złoczył z łiebie odźnienie łwoie *BibRadz Ion 3/6; Attollere a terra, Z łiemie powítać. Mącz 457d; SkarŻyw 558; KochPieś 66. Cf* »powstać z łmiejsca«.

powstać ku komu (1): [*posłowie cesarscy*] od wrodzoney hárdości poczęli niechcąc żadną miarą połelłtwa łprawowác/ áżby ku nim Krol pierwey powítał *StryjKron 782.*

powstać ku czemu (2): *BibRadz 4.Esdr 12/2; ArtKanc T4v. Cf W przen.*

powstać przeciw(ko) komu [= przed kim] (5): PRzyłzedł kłiędz z długą brodą/ miedzy towarzýłze/ [...] Powítałi przeciw niemu *RejFig Dd2; BibRadz 2.Par 28/12; Assurgere alicui, Przeciwo komu powítać/ dla vcziwości. Mącz 435b, 435b, c.*

powstać przed kim (1): Przed człowiekiem łłedziwym powítań/ á czci ołobę łtárego *Leop Lev 19/32.*

W połóczeniu tautologicznym „powstawszy stawać” (2): Vyżrzawłzy mie młudzieńcy/ y krili łie przedemną: y łtárzy powítawłły łtawáli. *Leop Iob 29/8; WujNT Luc 6/8.*

W przeciwstawieniach: »powstać ... paść (2), powalić się, usieść« (4): Tamże włłytcy padwłły boską mu chwále dali/ a powítawłły/ drugie łpiéwanijé zaczęli. *OpecŻyw 167; Leop Tob 12/22; daw go [ochwaconego konia] ták bárzo iż/ łye powáli/ opuścze ná chwilę áż zás powítanie SienLek 168; musi tákí słow/ kiwania głowy ábo rąk/ y połtawy tych/ ktorzi go więc witáią álbo przyimuią/ pilnowác: To ielł/ ielłi powítał/ czyli všiadł *ModrzBaz 56v.**

Zwroty: »powstać z klęczenia« (1): Potym powítawłłzy Krol z klęczenia/ był od námienionych dwu Błłkupow prowadzon ná łtolec *BielKron 329.*

»z kolan powstać« (1): *Exurgere a genibus Z kolan powítać. Mącz 435c.*

»powstać z łmiejsca« (2): Nátychmiałł powítawłłzy s łwego łmiełłcá [*Statimque se erigens de loco*] wybiegł bárzo prętko z onego wieczerniku *HistAl F2v; GórnDworz H3v.*

Szeregi: »powstać i (a) podnieść się« = *exurgere atque erigere se Mącz [szyk 2:1] (3): Cum se quisque levare vellet et attollere, Gdy łie káždy chciál podnieść y powítać. Mącz 457d, 435c; Ano wiázáliłmy łnopy ná polu/ á oto powítał łnop moy y podniosł łię [Surrexit ... et stabat] BudBib Gen 37/7.*

»powstać i (a) wstać (a. stanąć)« (2): *HistJóz Av; Iam ielł Ielus ktorego ty prześładuiełz. Ale powítań/ á łtań ná nogi tve [sed exsurge et sta super pedes tuos]: ábowiem dla tegomci łię vkazał/ ábych cię połtánowił łługą y łwiádkiem y tego cół widział WujNT Act 26/16.*

W przen (4) : A oto głowá ktora pozolłtálá/ y ony człtery łkrzydłá ktore k niey przyłłtály á powítály ku pánowániu/ zginęły *BibRadz 4.Esdr 12/2; Iákob też Pátryárchá proši oycá łwego/ áby powítawłłzy błogolławilá mu dułzá iego CzechRozm 45; Powítań že iuż dułzo wierna/ ku chwaleniu łwego Pána ArtKanc T4v, T5.*

Przen (91) : *Leop Iob 8/15; RejPos 221; BiałKaz ktv; Gonilem nieprzyaciela/ y dogonilem/ Chciáleł go zá iedną drógą łłumić/ łłumileł. Bileł ie/ á óni powítać niemogli zgołá/ Y połoczyli ná łiemie hardé łwe czołá. KochPs 25.*

powstać z czego (1): złamie sie stołec á ia vpádnę w doł/ z ktore⁸⁰ niepowftáne. *HistRzym* 94.

powstać k komu (1): O Corko Syońfka/ krześciánfki zborze/ [...] Powftánże z ochotą, k niemu z wczćiwością *ArtKanc* A15v.

W przeciwstawieniach: »powstać ... powalić się (2), upaść (2)« (4): *LubPs* L3; Ktorzy przyfięgáią w wyłthępku Sámáriej/ á mowią: Zywie Bog twoy Dan/ y żywie drogá Berfábee. A powálą sie/ y nie powftáną więcey. *Leop Am* 8/14; y będzie rozwleczoná [ziemia w czasie sędu ostatecznego] iáko budká/ á grzech iey ociáży iá/ vpádnie á iuz więcey nie powftanie. *BibRadz Is* 24/20; *HistRzym* 94.

Zwroty: [»powstać od przedsięwzięcia swego« = *porzucić swoje zajęcie*: *Lukałz* s. piłze/ iż opuścił [Mateusz] wftyko/ powftał od pirwżego przedfięwzięda fwego [...] náłładował Páná. *GrzegŻarnPos* 1582 682 (*Linde*).]

»powstać na pychę« (1): niech łoby wpómni onego Nábuchodonorá czo thákże też był powftał ná pychę że sie kazał zá bogá chwalić *RejZwierc* 48 [*idem*] [*WerReguła* 85].

»w żywocie, w nowości żywota powstać« [*szyk zmienny*] (3:1): iefliż powftániecie s Pánem Krytušem w nowości żywotá/ á wzgárdzicie rzeczy ziemfkie/ á niebiefkich dołtápicie/ wftyczy z wielką pilnością á s pilnym ftáraniem ktemu sie mieć macie/ ábyście [...] *RejPosWstaw* [110²]v; Dayże nam to tedy Pánie Iezu Kryfte/ [...] ábychmy też y tu w tych żywociach náłzych powftać mogli/ á żyć w nowości żywotow náłzych *RejPosWstaw* 111, [110²], 111.

a) *Wyzwolić się ze złych skłonności, przestać robić coś złego (60)* : *OpecŻyw* 59; ten sie grzechu rozmiłue który w nim trwa a powftac niechce. *WróbŻołt* D6; *RejPs* 23, 29; *MurzHist* F2, L2v, O2v, P3; grzełzny człowiek przez pokutę powftanie *HistRzym* [89]v; wielka rádość á wielka sie pociechá sftawa wżem onym ták powážnym łthanom/ z iednego ták márnego á mizernego robaczká/ ktorij powftawły zá pomocą Pánfką vzna sie á rozżálue sie vpadku fwego *RejPos* 166, 165v, 177, 180, 224; Pokwáp fię z tego przykłádu grzełzniku do powftánia Bo ieflić dziś powftać cięłzko/ iutro będzie cięłzey. *SkarŻyw* 168, 258, 369; *LatHar* 394 *marg* [2 r.]; *SkarKaz* 352b.

powstać od czego (7): ktoriby też to był żywot łtáry/ który nam rołkázue podeptác/ y od ktorego powftać Apoftoł błogółławiony. *RejPosWstaw* [110²], [110²], [110³]v. *Cf* »powstać od grzechu«, »powstać od złości«.

powstać z czego (22): *RejPos* 262v; Powftániefz nákoniec z ocięžálęgo leniřtwá twego/ kiedy to łobie w myśl dobrze wbijefz/ że przez cále trzy godziny/ y troché więcey/ wiśiał Pan twoy ná drzewie krzyżowym *LatHar* 259. *Zwroty*.

W przeciwstawieniach: »powstać ... upaść (7), (z)wątpić (2), w grzech wpadać« (10): *WróbŻołt* 19/1; pán Bóg dziwnie iefł gotow/ ie⁸⁰ [człowieka] włáfkę przyiác/ przes fyná fwego miłe⁸⁰/ by tilko on powftał anic niewátpił/ że mu iuz iftonie [*errata poprawia*: [i]łtotnie] pán Bóg/ grzech ie⁸⁰ przepuścił. *MurzHist* I2v; A chociaż sie zátoczy wždy vpáść nye może/ Bo go Pan możną ręką fwoyá podpomoże/ A choćby też y vpadł yednák wždy powftánye *LubPs* K2; *HistLan* Cv; Vpáść ludzka rzecz iefł/ ále y powftać ludzka *SkarŻyw* 168, 168; Nie da zginác ná wieki/ kto w nim ma vfánie/ A choć kto w łobie zwátpi/ gdy on chce/ powftanie. *GrabowSet* F2v, S2; Nie ták rozumief/ żeby

ci którzy po krzcie w grzech śmiertelny wpadają/ nie mogli zaś powstać przez pokutę *WujNT* 762; *SkarKaz* 279a.

Zwroty: »z grzechu, od grzechu powstać« [*szyk zmienny*] (13:1): *RejKup* dd7v; Wyliczane prześladowania czarstowkich pokus/ ktore przekazają [!] grzeźnemu/ aby nie powstał z grzechu fwe⁶⁰. *LubPs* ee4v marg; *KarnNap* B2v; ieden młodzieniec z Mnifzką do Konstantynopolá wciekł/ [...] A Ian S. mowił: á co wy wiecie iefli do tego czáfu iufz z tego grzechu nie powstał? *SkarŻyw* 100, 304 marg, 507; O Kryšte náfz Pánie/ przez tve z martwych wtánie/ day nam z grzechow powstać *ArtKanc* F17v, D11v, I16, M5; rácz dopomoc [...] vpádłemu ludowi/ ktory chce z grzechów fwoich powstać. *LatHar* 480, 463; vpadł nieborak/ ále iufz podobno žáluie y z grzechu powstał. *SkarKaz* 279a, 347a.

»powstać z upad(k)u« [*szyk zmienny*] (6): Yákoż fye to częłtokroć/ [...] nawyęcey dla pychy á wfłeteczności przełożonych/ przydawało y przydawa/ ták iż teź nyektore z vpádu onego nigdy potym nyepowstáli. *KromRozm III* D8v; A Pan mu z miłofierdzya fwoiego poda onę łzczodrobliwą á miłofierną rękę fwoię/ á powstać mu dopomoże z onego nędznego vpadku iego *RejPos* 165v, 34v, 75, 165v, 227.

»powstać od złości, ze złości« (3:1): á w thym czáfu Noe buduiąc/ kazał y vpominał ludzi aby powstałi od złości/ chćali aby Pan Bog fwoy gniew raczył odmienić. *BielKron* 4v; fam Duch Pánfki woła á vpomina nas/ abychny fie náwrócili do Páná á do páłterzá á dobrodzieiá fwego/ powstałfzy ze złości fwoich. *RejAp* 20, 136v; *ArtKanc* N4.

Szeregi: »powstać i poprawić się« (1): pokifmy tu ná drodze/ powstać y poprówić fię z łálki Bożey nie trudno. *SkarKaz* 353a.

»powstać a przyść ku sobie« (1): że ty [Boże] śmierci nie požadałz grzeźnego człowieká. Rádźzey widziłz by powstał, á przyłzedł ku łobie *ArtKanc* L5.

b) Wyzdrowieć; convalescere *HistAl*, *Mącz*; *assurgere, emergere, remove* *Mącz* [z czego] (9) :

W przeciwstawieniu: »obalić się na łóże ... powstać« (1): Y on nędznik o zdrowie prozno fye ma ftaráć: W ták dobrą fye godźinę obálił ná łóże/ Ze z niego żadną miárą powstać iufz nie może. *KochPs* 61.

Zwroty, »powstać z choroby, z niemocy« = *convalescere HistAl, assurgere a. convalescere ex morbo, remove morbum Mącz* [*szyk zmienny*] (5:3): gdy páłrzyli w twarz niemocnemu/ tedy powstał z niemoci *HistAl* M6v; *Emergere ex incommoda valetudine, Z niemocy powstać. Mącz* 218c; *Convaleo sive convalesco, Ozdrowieć/ wyzdrowieć/ powstać z choroby/ Przysć zaś ku zdrowiu. Mącz* 474c, 231d [2 r.], 435b, 474c; Iełt teź ofobny łzpital/ do ktorego przymowani fą ci/ ktorzy z choroby ciężkiey powstałfzy/ [...] dobrymi á zdrowymi potrawkám/ odchowywáni bywają *ReszHoz* 121.

»z łóža powstać« (1): *KochPs* 61 cf *W przeciwstawieniu*.

c) Wyswobodzić się z nieszczęścia (11) : iako prorok powiedá Iefli vpadnie/ niezbbie się bo pán pod kładá rekę [!] fwoię/ co tełz w Pietrze widziemi/ a przeciwną temu/ w Kainie Iudáfzu i Saulu ktorzy niepowstáli iłz byli odrzuceni *MurzHist* O2v; *LubPs* P3v; Przyłzedł potym poeł do Bábilonu/ powiedáiąc zborzenie miáftá Ierolimfkiego/ wylupienie y zápalenie kościoła Bożego: Nárzekáli

Zydowie mówiąc: zginęła nadzieja nieszczęśliwych/ już nie powstaną. *BielKron* 96; Niechcą rozumieć pańskie rady twoje/ Ze mię podwyższał ty sam z łaski swojej: Przeto ie [nieprzyjaciół moich] zniszczył: a za twoją ręką już niepowstaną. *KochPs* 39, 28; A jeśli kogo nieszczęście ponędzi/ [Bóg] Pomoże powstać/ y doda ratunku/ Aby wychodził z nędzy y z frąfunku. *GrochKal* 17.

powstać z czego (3): dał mię Pan w rękę z ktorej niebędę mógł powstać. *Leop Thren* 1/14; Podałem cię w takie ręce/ z których nigdy nie powstaniesz. *PowodPr* 11. Cf »z upadku powstać«.

Zwrot: »(nie) powstać na nogi« [szyk zmienny] (2): Już tak grzbieciem o ziemię nędzna Troja dala/ Iżby na swoje nogi nigdy nie powstała. *GórnTroas* 43; *CzahTr* C3.

»z upadku powstać« (1): Biorę za pomocnika a prawie pewnego/ Który ty mnie z wpadku pomożesz moiego. Powstać zalię na nogi/ moy wżechmocny Panie/ Ktorego miłosierdzie nigdy nie wstanie. *CzahTr* C3.

»powstać ode zła« (1): Y rzeczesz/ tak zatopion będzie Bawel/ a nie powstanie ode zła [non consurget a facie mali]/ ktore ia przywiodę nań ze się wpracią. *BudBib Ier* 51/64.

a. *Wstać, obudziwszy się* (38) : *OpecŻyw* [27], [27]v; Tyś [Panie] sam nad wszystkie muzykę/ yeft moye kochanie/ K tobie z ochotnym spyewaniem powstanę w zranie. *LubPs* Y6, M2; Powstawszy wnet młodzieniec/ iął Bogu dziękować/ Iż go raczył s pokojem przez onę noc chować. *RejWiz* 177; Krol powstawszy w nocy [Qui surrexit nocte]/ rzekł do slug swoich: Pawiadam [!] wam coć to nam uczynili Syryczykowie *Leop 4.Reg* 7/12, *Iob* 8/5, *Ps* 107/3; A tak Iozue rano powstawszy rufzył namioty. *BielKron* 46v; *HistRzym* 128v; *RejPos* 25v [2 r.]; *BialKat* 233v.

powstać do czego (1): Przybliżyć się już dzień biały/ każdy człowiek w wierze stały/ powstań do Pańskiej chwały. *ArtKanc* T3v.

W porównaniu (1): O tym myśląc otom prawie jako ze snu powstał/ A aż do dzisiejszych czasów yełczem s tobą został. *LubPs* eev.

Zwrot: »powstać ze snu« = *a somno excitare, exsurgere a somno* *HistAl* [szyk zmienny] (11): Powstawszy krol Filip ze snu wezwał k sobie swego wiełczką/ a ten ten ktori widział iemu obiawil *HistAl* A5, A4, B6v, B8v, Cv, E8v; *LubPs* eev; *Expurgiscor*, *Ocuć się*/ Ze snu powstać. *Mącz* 111c; Y ciebie miłe dziecie/ tak wczę: aby powstawszy ze snu twego/ do thego pana wsta y ferce swę podnosił/ a Panu dziękował *BialKat* 233v; *WerGość* 267; *ArtKanc* T4.

Szeregi: »spać a naspać się a i powstać« (1): Iam spał a na spałem się/ a y powstałem/ abowiem przijał mię [ego dormivi ... et exsurrexi *Vulg Ps* 3/6]. *TarDuch* D7v.

»zasnąć (a zdrzymać się), (i) powstać« (2): *LubPs* hh6; Zasnąłem ia a zdrzymałem się/ y powstałem [ego dormivi et soporatus sum, et exsurrexi]: Bo Pan przijał mię. *Leop Ps* 3/6.

Przen (7) : s tym się łofuią słowá Apóstolskie gdzie mowi: Powstań czemu spisz/ powstań od śmierci/ już cie pan Krystus ożywił y oświecił *BielKron* 3v; Powstań sławo moia/ powstań arfo y cytáro/ powstanę na zorzy. *BudBib Ps* 56/8[9] [przekład tego samego tekstu *KochPs* 166]; *KochPs* 166, 84 [2 r.].

Zwrot: »ze snu powstać« (1): przysła godziná abyśmy ze snu powstałi [qua hora est iam nos de somno surgere]. Abowiem teraz bliższe ieft nasze zbawienie/ niż kiedyśmy wierzili. *WujNT Rom* 13/11.

Szeregi: [»spać sen wieczny a nie powstać«: W gorącości ich położę picia ich: y popoię ie/ áby poñnęli/ y ípáli fen wieczny/ á nigdy nie powftáli: mowi Pan *Leop Ier* 51/39 (*Linde*).]

»powstać a sen zetrzeć z oczu« (1): Powftań pánie/ á ten fen zetrzy z oczu íwoich *KochPs* 66.

b. Stanąć (19) : y powftaną ludzye ná głos ptaká [*consurgent ad vocem volucris Vulg Eccle* 12/4]/ á omienieią wftyki cory ípiewánia *BielKron* 82; *WujNT* 398.

powstać na czym (żywotne) (1): Potym zálie íáko ná oney Bętiey o siedmi głowach powftála niewiáltá druga *RejAp* BB4v.

Zwrot: »powstać w pośrzodek, w pośrzod [kogo]« = *stanąć na środku; exsurgere in medium PolAnt, Vulg; surgere in medium Vulg* (5:1): Y powftawfzy w pośrzodek nawyższy kápłan pytał Iezufa mówiąc/ Nicze nie odpowiedalz? *BibRadz Mar* 14/60, *Act* 1/15; *LatHar* 709; y rzekł [*Jezus*] człowiekowi máiacemu rękę vřchlą: Powftań w pośrzodek. *WujNT Mar* 3/3, *Mar* 14/60, *Act* 1/15.

Przen: *O świadkach na sądzie ostatecznym* (10) : Powftaną páłterze y náuczyciele ich [*złych*]/ y żáłowác fię ná nie będą/ iż ich słuchác niechćieli *SkarKaz* 6b, 6b, 7a [2 r.].

Zwrot: bibl. »powstać na sądzie, w sąd« [*w tym: z kim* (5), *przeciwko komu* (1)] = *excitare a resurgere in iudicio PolAnt; surgere in iudicio Vulg* (4:2): Mężowie téłz zNiniwien powftaną wład ítym to rodzaiem i potępią j. *MurzNT Luc* 11/32, *Luc* 11/30[32]; Krolowa z południá powftanie ná sądzie z tym narodem/ y potępi gi *WujNT Matth* 12/42, s. 200, *Matth* 12/41, *Luc* 11/32.

c. Wyjść [w tym: skąd (3)] (4) : Poty^m go z íalkinijé oné ciemné wywiedli/ krzyż nagotowáwffy/ a on lám dobrowolnie z oné íalkinijé powftál *OpecŻyw* 138v; Lew zřfczenięty íwemi rozbieży fie nábywáiąc żywnoći íwoich [...]/ á gdy fie flońce vkaże kázde zá fie fnich vćieka do pochronki íwoiey/ áczkolwiek zá fię powftanie rofpráwiáiąc potrzeby íwoie. *RejPs* 152v; Eufulus tedy mędrzec powftawfzy z wielkoći ludu rzekł/ aby żadnim obyczáiem nie przizwaláli flowam Alexandrowym *HistAl D5v*; A powftawfzy Iefus z bożnice/ wřzedł do domu Symonowego. *WujNT Luc* 4/38.

d. Ocknąć się z omdlenia (1) :

Szereg: »powstać, obudzić« (1): Powftań niebogo nędzna/ obudź smyśl zdrętwiały/ Znác iż między żywotem á śmiercią krés máły. Aleć iuż odetchnęła/ ku łobie przychodzi *GórnTroas* 62.

e. O wodzie: wystąpić z brzegów (2) : Nie fkrzył fie nikt w on potop/ gdy wody powftály. *RejWiz* 113; Bo P. Bog ítáwidlá [!] wod y rzek odiał/ y puścił y linęła wodá y powftály rzeki y morze puścić ich wsię niechćiało *SkarŻyw* 270.

f. O ziemi i górach: zadrzeć, zatrząść się (2) : A fnadz by fie též gory powftawffy topiły w morze/ ábo též morze nád gory podniofło náwálności íwoie żadny ftrách ná nas nieprzydzie gdy będziemy mieć dufánie wtobie. *RejPs* 69v; Pánie což ia pocznę? Moy głos tám vřtanie/ Gdy fie niebo ftrwoży/ á ziemiá powftanie? *GrabowSet* V4.

g. O narodzie, grupie ludzi: wyruszyć; ascendere, inscendere Miech [*skąd*] (5) : Czáfu Valentiniana Czefarza Burgundouie, powftali od poñnoci z ziemie Windelieskiey y poładzili fe nad rzeká Rodanu^m. *MiechGlab* 45; kxiążęta Rufkie z íwimi woýłki na on czas powftawfzy z ziemie Rufkiey y z Przekopu przesli Iliricum Karwathfką ziemię y Dalmaty, iednak tam nie zořtali *MiechGlab* 51, 2, 44, 50.

h. O włosach (1) :

Fraza: »[na kim] włosy powstały« (1): Trębącze y pifzczkowie pięknie mu pifkáli/ A ná nim od wefela aż włoły powftály. *RejWiz* 70v.

2. Pojawić się, zacząć być, zaistnieć (301) :

a. O ludziach i istotach nadprzyrodzonych; consurgere, exurgere PolAnt, Vulg; creare Miech; excitare, stare PolAnt; surgere Vulg; oriri Modrz (160) : W kroleftwie Izráelikim wśi/ miáftá fpuftofzáły/ [...] Aż powftáá Deborá fławnie czáfu onego *LubPs* gg6v, T2; powftanie krol mocny y będzie pánował mocą wielką *Leop Dan* 11/3, *Eccle* 4/15; Bo iefzczec ma Gedeon/ gdzyes potomká fwego/ Ktory s czálem powftanie/ s przeżrzenia Pánfkiego. *RejZwierz* 108v, 54v; *BibRadz Dan* 11/3; po walkách Miáftá onego/ powftał był zacny Człowiek ná imię Leptynes/ ktory ktemu Połpołstwo wiodł/ áby Miáfto tho zálye pobrało czáfu pokoiá/ co było komu rozdáło czáfu woyny. *OrzRozm Pv, Pv; BielKron* 136; O írogifz to iezdziec powftał z dopuřczenia Pánfkiego *RejAp* 57, 9v [3 r.], 170; *BudBib Dan* 7/24, 4. *Esdr* 11/40; *HistHel* Bv; żaden nád Moyżelzá więtfzy nie powftał. *CzechRozm* 106, 103, **3; *CzechEp* 380; Wfzák ty śmierci nie požadař grzeřznego człowieká/ boř to řam raczył obiecać w piřmie przez PRoroká/ ále áby powftawřzy żył/ ćiebie zá tho wiecznie chwalił. *ArtKanc* L8; Iefcze nie powftáá/ Ani powftanie/ coby z tobá [*Maryjq*] zrównáć miáá. *SiebRozmyřl* F2v, H4.

powstać od kogo (1): Afřur Niniwen záložyl/ á od tego powftáli y wezwáni Afřyriani *BielKron* 10.

powstać z kogo (32): *PatKaz II* 126; y rozmnożyli řie [*Tatarzy*] w krotkim czářie, tak barzo iż theř tich czářow powftála z nich wielika y řilne⁸⁰ mnořthwa horda *MiechGlab* 75; *RejPs* 110v, 117v; Z narodu Beniámin młodzyenyec powftánye *LubPs* P5v; *BibRadz I* 453d *marg*; Látá 99. Abráámowego vkazał řie mu Pan Bog/ y obiecał řyná s Sárý/ ktoremu rořkazał dáć imię Izáák/ mowiáć wielki lud z niego powftanie. *BielKron* 11v, 42v, 136, 392v; *RejAp* 51v, 105v; Iř my ináczey o tym Kriřtufie nie wiemy/ o kthorym nas pytař/ iedno iż obiecán ieft/ iż miáł być řynem Dawidowym/ á powftáć s pokolenia iego *RejPos* 231, 158, 232, 271v [2 r.], 304, 320v; *RejZwierz* 52v; *BudBib Dan* 7/24; Muřiał podobno I.M. z inřzego oycá powftáć niř inřzy wfřyřcy przez Noe⁸⁰ z Adámá. *CzechEp* 59, 352, 370, 380, 410 [3 r.], 411; *PaprUp* Fv; Y z was řámych powtáná męřowie mowiácy przewrotnořci *WujNT Act* 20/30, s. 337 *marg*.

powstać z czego [= z jakiej substancji] (7): powftáli z onych zęřow [*rozřianych przez Kadmusa*] ludzye frodzy/ ktorzy řie řami zbili *BielKron* 48v, 54v; *Exoriare aliquis nostris ex ofsibus ultor!* To ieft/ Powftáń kiedy kto męřny z nářzych prořę kořci *ModrzBaz* 105, 56v; *CzechEp* 417; *WujNT* 860. *Cf Fraza*.

powstać z czego [= dzięki czemu] (1): Złotnicy/ probierze/ fzeydownicy/ s tey náuki powftali. *BielKron* 26v.

powstać kim (1): Gdy mnie řmućili/ ludzie nieprawdřiwi/ [...] Tyř mi obrońcá powftał *GrabowSet* P2.

powstać między kim (22): prorok wielki powftál między nami [*Vulg Luc* 7/16] *Opecřzyw* 44v, 47; Kryřtus řam o Ianie řwiętyym řwiádtzy/ powiedáiąc. Iř między Syny niewieřciami niepowftał więtfzy nád Ianá Krzćicielá. *KrowObr* 145; *RejAp* 21v; *RejPos* 8v, 10v, 11, 13, 14v (12); *BudNT Matth* 11/11; *CzechRozm* 189; *LatHar* 442; *WujNT Matth* 11/11, *Luc* 7/16; *SkarKaz* 577a.

powstać gdzie (8): *Leop* 4.*Esdr* 12/20; Cztery ony wielkie beſtye/ łą czterzey Krolowie/ ktorzy powſtana ná ziemi. *BibRadz Dan* 7/17; ludzie złoſciwi ſrodzy á niepobożni/ ná vdręczenie thych to wiernych Páńskich mieli powſtác po wſzemu ſwiátu. *RejAp* 170, 109v, 162; *RejPos* 34; Niepowſtał potym Prorok w Izráelu iáko Moyſzeſz/ ktoregoby znał Pan twarzą w twarz *CzechRozm* 103. *Cf Fraz.*

powstać skąd (7): od Galilee żádný prorok nie powſtał. *OpecŻyw* 76; Gijan/ ktorego oni łami zową Belul/ my go zowiemy Pop Ian/ [...] ma ſwe kroleſtwá ná południe w Afryce/ [...] Nápletli teſ Zydowie o nim wiele ſwoim piſánim/ iákoby on trzymał Zydowſką wiarę/ y stámtąd (mnimam) rozumieią powſtác czyrwone Zydy *BielKron* 462; Kto chce doſtáteczniey wyrozumieć o tey tho teráźnieyſzey roſprawie/ tedy muſi poſpołu znieſć álbo przeczczić pirwſzą przed tą roſprawą poſpołu s tą. Bo iuſ thám znajdzie początek/ ſkąd tá márna ſzáráncza/ ták iáko tu o niey Apoſtoł piſze/ powſtác miáłá *RejAp* 79v, 80, Ee2; Ci zwierzowie wielcy/ ktorzy (ieſt) czterzey/ (łą) czterzey krolowie ktorzy powſtana z ziemi. *BudBib Dan* 7/17; *CzechEp* 370.

powstać skąd [= w wyniku czego] (2): Przez kogo Polſká korony Krolewſkiej/ y ſporządzenia krzeſciáńskiego Rzeczypoſpolitey ſwey nábyłá? Przez ſtan Duchowny. [...] Skąd przednie Fámilie w Polſzcze powſtály/ y tytułami zacnymi ozdobione zoſtály/ [...] Po wielkiey częſci z Duchowieńſtwá? *PowodPr* 20. *Cf Fraz.*

powstać skąd [= z kogo, z czego] (2): Otomanow narod wieſz iáko á ſkąd powſthał/ z łotrow á Morſkich rozboycow *BielKron* 253v; Wſzytyſmy z niebieſkiego naſienia powſtáli/ [...] Niech przeto káždy pozna ſkąd powſtał y przyrodzenie ſwoie wſzytko/ iáko krewkie ieſt *ModrzBaz* 57.

cum inf (1): á ktory powſtanie panowác nád narody/ weń narodowie vſác będą. *BudNT Rom* 15/12.

Fraza: »dom, rod powstał« [*w tym: z czego* (1), *gdzie* (1), *skąd* [= w wyniku czego] (1)] (4:1): A kthorzy ſie tym obyczaiem rodzą thy łacinniczy Czeſzarzmi POpolſzku [!] wyprothki albo wyrzezańcze zową/ Zkądże w Rzymie rod Czeſarzew powſthał/ bowiem pierwſzy thego gimienia był z mathki wyrzażan. *FalZioł* V 34v; WOlſkich dom z Rycerſkiego/ chlebá naprzod powſtał *RejZwierc* 60v; ieſzcze ia ták wołę/ iż moy dom nie dawno powſtał *RejZwierc* 52v, 52v; iáko zá łágiełá domy Rycerſkie powſtály *MycPrz* II Dv.

Zwroty: »w cielem powstać« (1): thu ieſt prawdá Pan/ ábowiem ciáło Páńskie w ktorzym powſtał/ ná iednym mieyſcu być moſe prawdá iego wſzędy rozlana ieſt. *RejPosRozpr* cv.

»sam przez się powstać« (1): áby pomniał [*pan albo książe*] ná to/ iż nie ſam przez ſię powſtał/ nie ſam ſie przez ſię ná ſwiat vrodził/ ieſt creáturá Boſza *RejZwierc* 47v.

Szeregi: »powstać, na świat się urodzić« (1): *RejZwierc* 47v *cf* »sam przez się powstać«.

»wynieść i powstać« (1): Ktory [*antychryst*] teſ nie ſkądci inąd wyſzedł y powſtał/ iedno z Rzymá *CzechEp* 370.

»wziąć się i powstać« (1): ále thylko o thych Mnichách dzifieyſzego wieku będę mowił/ ſkąd ſię wzięli/ y iáko dawno powſtáli *KrowObr* 133v.

W przen (8) : *RejZwierc* 59v; wyniknie gwiazdá z Iakobá á rozgá powſtanie z Izráelá *BielKron* 42v [*idem* (2)] *RejPos* 271v, 304; Wſzytyſmy z niebieſkiego naſienia powſtáli *ModrzBaz* 56v; á gdy iedno ziárno wierne/ dla zátrzymánia wiary/ pádło: wiele duſz iáko ná hoynym żniwie powſtáło *SkarŻyw* 368; *CzechEp* 417; Z tego tedy dymu powſtály ſzáráncze/ to ieſt/ haeretykowie *WujNT* 860.

Przen (12) :

powstać czym (1): ále iefli pokażę/ że zdráda/ że krzywoprzyśięftwem/ że rozboiem powtáł [Turczyn]/ niewiérzcielz tym/ którzy inákłzého fą rozumienia *OrzJan* 25.

powstać w kim (1): przetoż y tu fie o to ftárác mamy/ áby Pan Kryftus w nas powtáł *RejPosWstaw* [110²].

a) O apokaliptycznej bestii utożsamianej przez Reja z papiestwem [skąd] (10) : Ale iáko słyfzimy iż to krol nie ieft z niebá dány/ ále powtáł s przepáści/ pewnie też nie może dłuگو trwác krolestwo iego. *RejAp* 80v; A s tegoż to morzá/ á s teyże to burzliwóści oto słyfzimy iż powtáła bylá beftia o fiedmi głowach/ to ieft miáfto Rzymfkie. *RejAp* 105v, 111v, 115v, 117v, 135v, 143 (10).

α. O heretykach i fałszywych prorokach: zacząć głosić jakieś poglądy (32) : Wyele fáłfzywych prorokow powtánye/ á zwyoda wyele ludzi. *KromRozm I E2; MurzNT Matth* 24/11, *Mar* 13/22; *KromRozm III E*; potym w kielká lat powtáł był z dopuřtzenia Bożego/ Kácerz Euftachius *KrowObr* 231; Zá thego Cefárzá Ian Hus powtáł káznodzyeiá Czełki. *BielKron* 187v, 136, 190; *GrzegRóżn* F4v; *OrzQuin* I2v; *RejAp* 57, 81v, 168, 170v; *RejPos* 258v; *WujJud* 3v, 118v; Powiedzcie też tám brátu/ zwłáfczá Páfkwillowi/ Iż w Krákwie powtáli iuz Prorocy nowi. *BielRozm* 2; *WujNT Matth* 24/11, 24, *Act* 5/36, 37, s. 859.

powstać od kogo (2): Nowokrzczeńci od Lutrá powtáli *WujJud* 215 marg, Mm7.

powstać z czego [= dzięki czemu] (1): S teyże też nauki żydowfkiey powtáli byli odźczepieńcy *BielKron* 46.

powstać między kim (1): Iefliby powtáli między wámi Prorocy/ á powiedzwał ktory coǒby fie tráfiło/ [...] nie słuchay go w tym *BielKron* 44.

powstać gdzie (4): *KromRozm I E2; KromRozm II* f4v; Tegoż roku powtáł Nowy Prorok we Fryzyey/ imieniem Georgius Dawid *BielKron* 192v; Oto wnet powtáł on fropi Máhomet z ogniftą á práwie dymem á fiarką zárázoną náuką fwoią. A gdziełz powtáł? *RejAp* 82.

Szereg: »urość i powstać« (1): Ná tym fię bárzo Dioniziuřz [...] myli: [...] iż Antychrist żydowskich baiek y vstaw miał fię trzymác, [...] y ták przez nie vrość y powstać, ludzi przez nie, iáko ptałzeta nieopátrzne ná lepie połowiřzy, y przez nie łobie ie z niewoliřzy *CzechEp* 410.

b. O abstraktach; pandere Miech; consurgere PolAnt; effulgere, exoriri, exstare, oriri Mącz (78) : *KromRozm II* e4v; z dawná yeft/ zwirchność papyefka w kołcyele krzełciyáńfkim/ á nye od kilká fet lat/ yáko oni prořtym ludzyom powyedáya/ powtáła *KromRozm III* O8v, K6v; *LubPs* O3; Potym powtáła Reguła Bernárdyńfka/ ktora fię wřtżęła [...] od reguły Ciřtercyńfkiey. *KrowObr* 134v; *RejWiz* 184; *RejZwierz* 92; Ale pothym gdy wielkie roznice powtály/ s płáczem go żáłowáli wřzyfcy. *BielKron* 127, 10, 64v, 77v; *Mącz* [269]a; *RejAp* 171; *RejZwierz* 259v; *WujJud* 132; Co myřlicie ná Iehowę? Dokończenie on vczyni/ nie powtáne drugi raz vćiřk. *BudBib Nah* 1/9; ACh wíeczny Pánie [...] ty widzifz teras w nářzym Páńřtwie řpráwy/ ktore tym czálem iuz ořirociáło/ [...] Bo podeyrzenia wielkie iuz powtály *MycPrz* I [A3]; *CzechRozm* 254v, 255; *SkarJedn* 28, 299; *SkarŻyw* 374; *CzechEp* 335 marg; *BielRozm* 4; Tákowe łáfki twe/ zaż wyřłowiem Pánie? A odřłuzyc iáko moźność w nas powtáne? *GrabowSet* C, O3, X2; *WujNT przedm* 10, s. 519.

powstać od kogo (3): Reguła Minimorum/ to iest/ málufkich Mnichow nowa powstála/ od Fránciífká Sykululá *KrowObr* 137; *RejPos* 37; ták ciężkie ná kościoł Boży prześládowanie od nich [heretyków] powstáło/ iż nam [...] prosić przychodzi/ ábyfmy ná to nie pátrzyli *SkarKaz* 120a.

powstać z kogo, z czego [= z jakiego źródła] (5): *LubPs* D2; Przewo tha wieża przewána Babel/ to iest zámieszanie/ iż sie ichże ięzyk zámieszal/ gdy s káždego iednego słowá siedmzyefiat słow powstáło *BielKron* 7v, 26v; Ortus rumor ex Sulpicii literis, Z listu Sulpiciufowego powstála wieść. *Mącz* 268d; Antychrist y iego moc z Zydow powstála *CzechEp* 410.

powstać z czego [= w wyniku czego] (2): A toć są prawie stáre reyeftá á stáre vrzędy/ ktore od lámego Pána á z iego lámego rofkazania powstály *RejPos* 37; *GrabowSet* H4.

powstać między kim (a kim) (9): Potym Thezeus Ateńki krol Helenę wzywał/ potym Parys/ á stąd były wielkie roznice między Greki á Troiány powstály. *BielKron* 22, 265v; Extiterunt inimicitiae inter eos, Powstály nieprzyázni miedzi niemi. *Mącz* 418c; *RejAp* 135; *RejPos* [279]; Iákie chytne podstępki miedzy ludźmi powstály. *RejZwierc* 191, B3; *BielSpr* 61; *SapEpit* A4.

powstać nad kim (1): A nád kim twoy gnyew powstánye yuż żadnego nye żywi. *LubPs* R4v.

powstać gdzie (12): Muśi być człowyek tey nowey wyáry/ ktora nye dawno w Nyemcach powstála. *KromRozm I* A3; *KromRozm II* o4; Aeryulowá/ Yowinianowá/ y Vigilanciufowá náuká o połcyech/ [...] ná roznych myeyfcách powstála była *KromRozm III* E3v; á nabłogosłáwyeńsfy Pyotr [...] Antyocheńki kołcyoł/ gdźye naprzod krześciyáńfkyego przewiłka zacność powstála/ záłożył *KromRozm III* N7v; Tám [w Memfis] też potym ludzye vczeni chodzili ze wśzytkiego światá vczyć sie w náukach gwiazdárkich y modlárfstwam rozmáitym/ bo tám ty rzeczy napirwey powstály. *BielKron* 9, 197v, 437v; *RejAp* 121v; *RejPos* 282; *WujJud* 135; *HistHel* Bv; *WujNT* 516.

powstać skąd [= w wyniku czego] (14): Nye z inąd powstály kácerftwá y nyektore náuki przewrotne/ ktore sídlá duffe/ á w głęmbią rzucáya/ yedno gdy dobre pílmá nye dobrze rozumyáne bywáya *KromRozm II* o4; *Diar* 70; Piłze też [Mojżesz] iż iuż potym áliż dniá czwartego/ Toż niebo ochędożył [Pan] światłofciámi iego. To iuż możesz rozumieć fład niebo powstáło *RejWiz* 144v; Sezách krol Egipfki á przyiaciel Ieroboám krolá Izráelfkiego/ po wzięciu miálfhá Ierozolimfkiego/ kościoł Sálámonow złupił. Stądze powstály wietfze nieprzyázni miedzy krolmi Izráelfkim á Ierozolimfkim. *BielKron* 265v, 22, 437v; *Mącz* 139b; A stądze był podobno y ten obyczay powstał potym/ iż sie byli ięli dzwonow/ ołtarzow [...] krzćić y máłciámi mázác *RejPos* 348v, 56, [279]; *SkarJedn* 62; *GrabowSet* K3; *WujNT* ktv; *SapEpit* B4.

powstać skąd na kogo (1): Od północi powsthanie wiele złego na wśzytkie mieszkájące na ziemi. *MiechGlab* 36.

W połączeniu szeregowym (1): Ale yákoż kolwyek stára tho náuká [...] yednák nyemoże tego nikt rzeknąć/ iżeby była powfłfechnego kołcyoła. Bo áni powfłfytkim krześciyáńftwye fye wkorzeniła/ áni z początku wyáry powstála/ áni trwála wstáwicznye gdźye była przyyęta. *KromRozm III* E4.

W przeciwstawieniach: »powstać ... upadłym być, ustać, zaginać« (3): od czáfow Apofstolfkich tákowa fye náuká w nyektorych kráinách zyáwiła/ álbo bywfłfy nyegdy potym wstála/ choćyaby też z nowu gdźye záfye powstála. *KromRozm III* E2v; *RejAp* 105; *SkarŻyw* 58.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) bałwochwalstwa, błędy (2), burdy, chęci, chwalenie słupów, chwała, cześć, głód, gniew, heretyctwa, kacerstwa (3), kościół Chrystusów, krolestwo (4), lichota, moc [Antychrysta], możliwość, nauka (3), nauki przewrotne, niebo, nieprzyjaźń (2), niewiara, obyczaj, odszczepieństwa, plaga, pobożność, podejrzenie, pogorszenie, postęпки chytre (2), powinność, prześladowanie, przypowieść, reguła (zakonna) (2), rozmowa, różnice (2), roztyrki, nowe rozumy, rzemiosło (2), siła, sława, słowa, spaniłość umysłu, spory, uciski, urzędy, ustawa zakonna, wiara (3), wiele złego (wszystko złe) (4), wieść, wykłady pisma, zacność przewiska krześcijańskiego, zbawienie, zwierzchność papieska.

Zwrot: »zasię, znowu powstać« [szyk zmienny] (2:1): *KromRozm III E2v*; powstało z nowu Rzymkie Pánftwo/ ktore iuż nápoły vpádlę było *RejAp 105*; Temuż S. Antoniemu/ dał znáć/ iako zá fię miał Kościół Boży powstać/ á kácerftwo Arryánfkie záginąć. *SkarŻyw 58*.

Szeregi: »powstać i narodzić się« (1): Nie z inąd powstały kácerftwá y narodziło fię odłzczepieńftwá/ iedno ztąd iż kápłaná Bożego nie słucháią *SkarJedn 62*.

»stać się i powstać« (1): Y wymiotę iy miotlámi fkáżenia/ mowi Iehowá Ceweoth. Przyfiągł Iehowá Ceweoth rzekąc/ ielli nie ták fię ftánie iáko vmyśliłem/ y iáko vrádziłem/ ták powftanie. *BudBib Is 14/24*.

W *przen (2)* : Ty/ oświeć te cięmności/ Ktore/ powstały z moich niepráwości. *GrabowSet H4*; powstał dym cięmney náuki kácerfkiey *WujNT 860*.

c. O zjawiskach przyrody; *fieri PolAnt, Vulg; surgere Mącz, Modrz; cooriri Mącz (30)* : Powstań á wiew wietrze północny y wietrze południowy/ á wiew po ogrodzie moiem *March¹ A4; WróbŻółt kk7*; Gdi iuż burza powftanye tedi wzyacz trzi koraliky y mowicz. *LibMal 1544/84v*; a zatym zafię mgły powstały do wieczora *LudWieś B3; BibRadz Mar 4/37; BielKron 60, 79, 117, 191v, 347v, 456v*; Coortibus tempestatibus, iáko skoro powstały náwałnoścy morskie. *Mącz [269]a, 435b; BielSpr 62v; KochOdpr D2; SkarŻyw 480; StryjKron 26; ReszPrz 4; WujNT Act 16/26; WysKaz 12; JanNKar A3v; KlonFlis B3v*.

powstać gdzie (5): Poczęło fię wnet miełzác/ burza fię wierciáłá/ Wicher powstał nád gorą *RejWiz 107v*; A gdy ná morzu wiátr gwałtowny powstał/ żeglarze fię polękli *BielKron 92; KochFr 48; WerGość 226; PudłDydo Bv*.

powstać skąd (2): Dniá ffołtęgo plomienijé ognihtë powftaná od flońtza záchodu *OpecŻyw 193; KochPhaen 16*.

W charakterystycznych połączeniach: powstają(-e) Akwilony, burza (3), mgła, morskie powodzi, nawałności (morskie) (5), ogień, płomienie ogniste, powietrze, wały, wiatr (wicher) (13), trzęsienie ziemi.

W *przen (1)* : A ty/ o Krolu/ to czynić małz: krzywdy y niebezpieczeńftwá od ludu twego odgániáć [...] áby/ ielliby co prze twą niedbálość/ przeciwko Bogu y przeciwko ludziom zbroiono/ niepowstałá iáka froga burzá *ModrzBaz 109*.

d. O zjawiskach akustycznych; *manifestare JanStat (8)* : *BielKron 39v*; Wielki głos chwalących vkrzyżowanęgo Bogá powstał *SkarŻyw 397, 573*; Szum/ krzyk/ y grom od zbroie z nowu powstał ftráfzny *StryjKron 528; KochPam 85; SarnStat 954*; Zátym dźwięk wízelkich głólow powstał rozmáity *SapEpit A3v*.

powstać nad kim (1): Słyszaleś w dzień święteczny iáki szum iáki grom powstał nád Apóstoły/ gdy Duch święthy przypadał ná oświecenie ich. *RejAp* 85v.

e. *O walkach: wybuchnąć; instare Vulg; cooriri Mącz* (9) : Gdzieby pierwey powstháła woyná przeciwko Rzymiánom/ [...] tedy doda im pomocy narod Zydowfki *Leop* 1.*Mach* 8/24; Męstwo ich obroci fie w żeńfkie pánowanie/ wewnętrzne walki powstána/ ociec s łynem á łyn z oycem źle fie záchowáią. *BielKron* 135v; Coorto bello auffugit, Iáko skoro powstáła woyná vciekł. *Mącz* [269]a; *WujJud* 134; *SkarKazSej* 673b [2 r.].

powstać między kim (1): bitwá okrutna między námi powstáła *BielKron* 456.

powstać gdzie (2): Tego czáłu pod Artáxerxem wielkie walki powstály w Grecyey wewnętrzne *BielKron* 117v, 61v.

f. *O przedmiotach, obiektach i dobrach materialnych* (7) : *RejRozpr* G4; Iáko wielkie połági/ tych czáłow powstály/ Wiele dziewek vbogich/ ftąd domá zoftály. *BielSat* [14] [*idem*] *BielSjem* 13.

powstać z czego [= dzięki czemu] (1): Też Saletra s tey náuki powstáła. *BielKron* 26v.

powstać między kim (1): Tákież mofty/ ktore między Turki nowo powstháły przypráwne/ przynálfzáią folgámi pod mury *BielSpr* 63v.

powstać skąd (2): (*nagł*) Sakrá co do Rzymá nofzą. (-) IEfli iá Sakrá zowá/ iż z Rzymá powstáła/ Będye śacratiffima/ gdyby thu zoftáła. *RejZwierz* 105v; *RejPos* 305 *marg.*

g. *O zwierzętach* (5) : Poftánowiwłzy Pan Bog fwiát wedłóg woley łwey świętey/ rofkazał źwirzétom powstáć wielkim y máłym *BielKron* 1; powstály źáby bez miáry/ zákryły włzytkę zyemię Egipfką. *BielKron* 29v, 1v.

powstać gdzie (1): powstály wielkie plufkwy po włzytkiey Egipfkiey zyemi *BielKron* 29v.

Szereg: »powstać a płodzić się« (1): powstály á płodziły fie [zwierzęta] po włzytkim łwiece *BielKron* 1.

h. *O rzece: wypłynąć* (4) :

powstać z czego (1): Nowogrod wielki Miásto y ziemiá/ nawiętłze kłiętstwo włzytkiey Ruśi/ pod ktory rzeka Wołochda idzie: á tám niedaleko powstáła z ieźiorá Ilmen/ á w pada w ieźioro Lágode *BielKron* 432.

powstać gdzie (3): Klefma rzeká idzie pod nię [Moskwę]/ kthora czterzy mile od Mořkwy powstáła *BielKron* 430v; Lowad druga rzeká/ powstáła też blifko Wronowá ieźiorá *BielKron* 432, 437.

W przeciwstawieniu: »powstać ... wpadać« (1): *BielKron* 432 *cf* *powstać z czego*.

3. *Przerwać bezczynność w celu podjęcia działania, wystąpić, zacząć coś robić albo mówić (często w formie prośby lub rozkazu); consurgere Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat; surgere HistAl, Vulg, PolAnt; exurgere Vulg, PolAnt; suscitare PolAnt [w tym: o Bogu (51); w imp (83)] (177) : WróbŻółt* 43/23; GDy ty będyefz raczył powstáć miły pánie będą łnádnie róšprošfieni łprzećiwnicy twoi *RejPs* 97, 67, 109v; *LubPs* O3, Y6 [2 r.]; Powstáli tedy [czterej trędowaci] w wieczor áby łfli do woýfká Syriýfkiego. *Leop* 4.*Reg* 7/5; *RejFig* Cc2; Powstáńże Boże ábyś łdźił ziemię *BibRadz Ps* 81/8; *BielKron* 39v; *BudBib Num* 10/35, *Is* 2/19; *CzechRozm* 200 [2 r.]; *KochPs* 96; *SkarŻyw* 484; *NiemObr* 65; Ale Pan Bog widząc ich tákie włzeteczności/ rzekł: Iuż ia powstáne łam w łwey Bořkiey możności. *ArtKanc* Q3v; *LatHar* 589.

powstać do czego (1): y śiadwłzy lud iadł y pił/ á potym do łkokow/ płęfow wżetecznych/ dyabelńkich/ iáko to zátym idzie/ powłtał. *SkarŻyw* 490.

powstać ku czemu (2): *GrabowSet* T4; będziemy powinni ku doftaniu onych/ to ielt káždého Zamku/ miáftá/ y twiárdze/ [...] powftác/ y z rąk nieprzyiaćielńkich wyrwác *SarnStat* 1101.

powstać na co (9): *RejPs* 67; Powftańże możny Boże ná rozłádek práwy/ Rácź obaczyć krzywđę fwą *LubPs* R3v; Powftań Pánie ná odpoczynienie twe *Leop Ps* 131/8, 2.*Par* 6/41; Słuchayże záfię co mowi Prorok do Azáelá krolá Afyriyńkiego: Iz ty powftaniefz ná fkaranie ludu Bożego włáfnego Izráelńkiego *RejZwierc* 261v. Cf »powstać na pomoc«.

powstać w czym (2): A powftań miły panie w oładzeniu kthores obiecał. [*Ps* 7/7] (*koment*) To ielt. Napełni to aby lud zydowłki był fkaran *WróbŻolt* C4v. Cf »powstać w gniewie«.

powstać z czym (2): Rácź yuż powftác możny Boże z rofkazányem twoim/ [...] A zeydą fie narodowie do ćiebie w gromáde *LubPs* B6; powftań [*Panie*] z pómftą/ iákąś práwem fwoim Opiáł. *KochPs* 10.

cum inf (4): wżedł [*Jezus*] według zwyczáiu fwego w dzień Sobbotni do Bożnice: y powftał czythác. *Leop Luc* 4/16; *OrzRozm* Q4; Powftań [*Jehowo*] fpotkác mię/ á obacz. *BudBib Ps* 58/4 [6], *Is* 2/21.

W połączeniu z innym czasownikiem wyrażającym postulowane lub zamierzone działanie [w połączeniach typu: „powstać, (a, i) uczynić” (90), „powstawszy uczynić” (38), „powstać czyniąc” (9)] (137): Aż ieden kruk z rády powftał/ Który w mnogich rzeczach bywał: Rádzac [!] wípółek závády wiernie/ Mowił krolowi táiemnie. *BierEz* P4v, A3v, F4; *OpecŻyw* 15, 26, 39v, 67v, 179; *ForCnR* D, Dv; A przeto powftany y ydzy ku zlotey ulyczcze tam potkałz yoachyma mąza twego *PatKaz* I 64; Powftań panie zbawionego mie vczyń Boże moy. *TarDuch* D7v; *BielŻyw* 164; Exurge et intende iudicio meo deus meus: dominus meus in caufam meam. Powftań miły panie á weżrzy ná fąd moy boże moy y panie moy racź obaczyć rzecz moię. *WróbŻolt* 34/23, 7/7, 16/13, 34/11, 43/23, 26 (9); POWftań miły pánie á wydrzy mię zmożnoći tych ktorzy fie wzrułfyli przeciwko mnie *RejPs* 86, 22v, 123, 199; *HistAl* B3; pan kanclerz Ioannes Ocieski powstawszy zaraz zaczął propozycyją sejmową *Diar* 22, 41, 58; Powftańże łam miły Pánye vprzedź człęká złęgo/ A wydrzy dobytą fłáblę z ręki froyey yego *LubPs* D4, B2v, B6, C2, C3, I3v (13); *KrowObr* 230; *RejWiz* 71; powftań thylko Pánie Boże moy á zbaw mię. *Leop Ps* 3/7; A oto ieden żakonny [!] doktor powftał/ kułfac go/ á mowiac: miłtrzu/ co czyniac żywot wieczny otrzymam? *Leop Luc* 10/25, 1.*Reg* 25/1, 3.*Esdr* 2/8, *Ps* 16/13, 73/22, *Is* 49/7, *Ioel* 3/2, *Luc* 23/1; á wżákoż powftanie káždy [żołnierz *chaldejski*] z namiotu fwego á popała miáfto to ogniem. *BibRadz Ier* 37/10[9], *Gen* 13/17, 22/19, 4.*Reg* 25/26, 2.*Par* 28/15, *Ps* 7/7 (17); Powftał lud á náchwytáł ptakow do wtorego dnia y nafułzył *BielKron* 40, 59v, 86, 109, 232v, 336 [2 r.], 336v; *HistRzym* 43v; Y powftáli niektorzy z bożnic Libertyńńkich/ Cyreneyńńkich/ y Alexándriyńńkich/ y ći kthorzy byli z Azyey y Cyliciey/ fprzećiwyącz fie w rozmowach Szczępanowi *RejPos* 22, 208, 287, 304; *RejPosRozpr* c3; *BudBib* 1.*Reg* 26/2, 2.*Par* 29/12, 1.*Esdr* 3/2, *Iob* 30/28, 31/14 (11); *HistHel* B3v; *CzechRozm* 119v, 152, 200; *ModrzBaz* 46; áfz Piotr S. iáko pierwfzy y przełožony powftawłzy/ Dekret vczynił/ y wátpienie rozwiązał *SkarJedn* 76; Powftań pánie/ á wyzwól fmutné więźnie fwoie/ Prošim ćię przez wrodzoné miłošierdzie twoie. *KochPs* 66, 5, 14, 16,

109; á Sabbá S. powítał iáwnie mówiąc: zá mié nie przysięgáycie/ bom ia iest Chrześciánin. *SkarŻyw* 328, 390; *MWilkHist* I; *CzechEp* 84; *KochEpit* 109; POwítań Pánie iuz powítań/ á náwiedz ty lud twoy íam *ArtKanc* K9, K4, K14, Qv; *GrabowSet* O4; Powítań Pánie/ rátoy mié Pánie á zbaw mié dla imieniá twego Pánie. *LatHar* 612, 167, 528, 612, 695, 722; powítáli niektorzy z fekty Pháryzeufzow ktorzy byli vwierzyl/ mówiąc: iż [...] *WujNT Act* 15/5, *Mar* 14/57, *Luc* 4/29, 10/25, 23/1, *Act* 5/17 (10); *SarnStat* 1101; *PowodPr* 8; *SkarKaz* 2b.

Zwroty: »powstać w gniewie [naprzeciwko komu]« (1): Exurge domine in ira tua: [...] Powítań miły panie w gniewie twoim (naprzeciwko nieprzyjacielom moim) á vkaż mocż íwą w graniczach nieprzyjacioł moich. *WróbŻołt* 7/7.

»powstać na nogi« (2): vzrzyłz nas wiakiem niebéspečenstwie náífem powítań miły panie na nogi íwoie a nieomiefzkaway na ratowanie náífie *RejPs* 87v; *RejPos* 253.

»powstać na pomoc, na ratunek« = *exurgere a. surgere in adiutorium Vulg, PolAnt* (2:2): Appraehende arma et scutum: et exurge in adiutorium mihi. Wezmi zbroię y tarczą (miły panie) á powítań mnie na pomocz. *WróbŻołt* 34/2; *BibRadz Ps* 34/2; *RejAp* CC2v; Powítańę ia (powiáda) ná ráunek ímutnych [mówi Pan] *KochPs* 17.

4. *Wystąpić przeciw (zbrojnie lub słownie), zbuntować się; insurgere HistAl, PolAnt, Vulg; consurgere PolAnt, Vulg, JanStat; stare, surgere PolAnt, Vulg; excitare, exstare PolAnt; adstare, ascendere, exurgere, improperare Vulg; commovere, insultare Mącz (188) : RejPs* 207; Dla ktorego bluznierftwá/ mieliby powítać wízyfcy Krolowie Cefárzowie/ y Pánowie/ y zepchnąć tego Syná zatrácone⁸⁰ s ítolcá ie⁸⁰ pyłzne⁸⁰ áby wíęcey niebluznił páná Iezu Kryłthá Syná Bożego *KrowObr* 79v; *Leop Iudic* 5/7 [2 r.], *Iob* 30/12; *RejZwierz* 108v; Ale Ieroboám fyn Nábáthow íługá Sálomoná fyná Dawidowego powítał/ á był odpornym przeciw pánu íwemu. *BibRadz 2.Par* 13/6; Pothym wízytkim vdřęczeniu powítáli z nowu Rułacy z kfiáżęciem íwym Swarnem/ Sędomierską ziemię trapili ogniem y mieczem *BielKron* 361v, 174v, 199v, 201v *marg*, 244v; *RejAp* 81v; *HistRzym* 59; Ammonitowie powítáli byli/ y bárzo íe byli zmocnili fynom Izráelskim *RejPos* 343; Zgotuyćie íyny iego ná rzez/ w niepráwości oycow ich/ áby nie powítáli a nie pofiedli ziemie *BudBib Is* 14/21, *Iudith* 5/10; *MycPrz* I Cv; Mocny Boże/ iákóž ich wiele powítało/ iákóž íye ich przeciw mnie síłá zebráło *KochPs* 5; *SkarŻyw* 560.

powstać (na)przeciw(ko) komu (105), naprzeciw(ko) czemu [w tym też: contra aliquem (1)] (3): Abowiem czudzoziemczy powítáli naprzeciw mnie/ á moczni ízukali Dufze moiey *TarDuch* D8; *WróbŻołt* M7v, *Ps* 43/6; *RejPs* 86v; *LibMal* 1543/67v; dla tego wam przykázuiemy/ áby zgromádziwly wielkich á mocnych mężow náłzego páństhwá nawiernieyfzych/ przeciw onemu dziećiciu powítać nie zámiefzkawaycie *HistAl* C6v; Bo powítanie náród przeciwko národowi i kroleftwo przeciwko kroleftwu/ i będą mory i głody i drzeńiá ziemié *MurzNT Matth* 24/7; *GliczKsiąž* O6v, O7v; Boże moy toć złońnicy przeciw mnye powítáli *LubPs* T2, B2v, E2, I3, K3v, N6, bb, cc; y powítaná dzieći náprzeciwko rodzicom/ y o gárdło ie przypráwiá *KrowObr* 237v, 155v; *RejWiz* 182; Powítáł Ptholomeus przeciwko Alexándrowi *Leop 1.Mach* 10 *arg*, *Act* 13 *arg*; *KochZuz* A5; *BibRadz 1.Reg* 22/13, *Eccli* 45/21, *Dan* 11/14, *Matth* 10/21; á tám powítála Maria y Aaron przeciw Moizéfzowi brátu dla żony iego Murzynki *BielKron* 40; Przeto rycerftwo powítało przeciw krolowi rozwodząc mu tho/ iż zle nieprzyjacielowi przepufzczáć. *BielKron* 351v, 3, 19, 30v, 31v, 41v (20);

Mqcz 234b; *OrzQuin* N4v; *RejAp* 92, 144v, 146; *RejPos* 188, 198v, 265 [2 r.]; *RejZwierc* 265; PRzetoż
fie brzydźimy náuką nie zbożną Aryáńfką/ y wżyftkich tákowych/ ktorzy przeciwko Synowi Bożemu
powftáli. *WujJudConf* 69v; *BudBib* 2.Par 20/23, *Nah* 1/6; *MycPrz* I C4v; *CzechRozm* 231v [2 r.], 233
[2 r.], 237, 241v; *PaprpPan* Hh3v; *SkarJedn* 9; Powftań/ o pánie wieczny/ w gniewie twoim Przećiw
złych ludzi niepobożnéy rádźie *KochPs* 10, 125; Powftał zaś przeciw Wlewoldowi Iaropełk *StryjKron*
190; przeciw wżytkiemu powstanie [*Antychryst*] chcąc podbić świat pod fwoie rofkázowanie *CzechEp*
421, 6, 375; *NiemObr* 8, 11; *WerGośc* 211; *ArtKanc* Q; Powftáli przeciwko mnie łálfzywi świádkowie.
LatHar 306; *WujNT* *Matth* 10/21, 24/7, *Mar* 13/8, 12, *Luc* 21/10 (9); *WysKaz* 24; *SarnStat* 5, 1025;
PowodPr 53; *VotSzl* D2. Cf *powstać przeciw komu o kogo, o co; przeciwko komu ku czemu; Zwroty*.

powstać przeciw komu o kogo, o co (4): A w tym Agámenon krol widząc iż przeciw iemu powftáli
wżyfcy o tę kápláńfką dzyewkę/ [...] powiedztał im iż chce wroćić Afytonę Chryzefowi káplánowi
BielKron 57v; OTho wtory Cefarz pánował po oycu lat dzyelięć/ przeciw ktoremu Henryk kłiążę
Báworłkie powftáło o ftolec Celárłki *BielKron* 174v, 58, 234.

powstać przeciwko komu ku czemu (3): tedy przeciwko tákowému y tákowym/ by téż niewiedzieć
iákięgo ftanu y záwołania byli/ Duchowni y świetcy/ chcemy ku fłáźie ich powftác *SarnStat* 119
[idem] 220. Cf »powstać ku bitwie«.

powstać na kogo (43): *BierEz* A3v; Panie Boże oto złołciwi ludzie powftali na mię *WróbZółt* 85/14,
T3, 73/18, dd5; *RejPs* 51; Ktoż powftánye ná złołniki co trwáią w fwey złołci *LubPs* V3v, B5v,
G3, cc4, ee2; Abowiem fynowie Ammon y Moáb/ powftáli ná obywatéle [!] gory Seir/ chcąc ie
wybić/ y wygládzic *Leop* 2.Par 20/23, 4.Reg 17/3, *Ps* 31/12, 85/14; Xerxes Krol Perłki ważył fie
tego iż chciał ten kołcioł złupić/ fpadły z gory dwa kámienia ná iego woýfko/ ftrzáły ognište/ grom/
trzáłkanie/ tákie ftrázliwe plagi ná nie powftály *BielKron* 274v, 175, 175v, 221, 350v, 442; *RejAp*
80v; *RejZwierc* [28³], 205; Bo powftáne ná nie/ mowi Iehowá Ceweoth/ y wyfiekę Bawelowe imię
BudBib *Is* 14/22, *Iudic* 20/5, 4.Reg 16/7, *Ps* 3/1[2], 26/3, 12, 85/14; A gdy Gállion zołtał Stároftą
Acháyłkim powftáli iednomyłłnie Iudowie ná Páwłá *BudNT* *Act* 18/12, *Mar* 13/8; *SkarŻyw* 130,
336; *StryjKron* 767; *KołakSzczęłł* B3v; *WujNT* 837; *PowodPr* 45; *SkarKaz* 2b, 386b. Cf *powstać na*
kogo o kogo; »nieuczciwemi słowy powstać«.

powstać na kogo o kogo (1): To wftyfzawłzy Agámenon/ kazał do zbroie Rycerłtwu przeciw tym
ktorzy nań powftáli o corę kápláńfką. *BielKron* 57v.

powstać na co [w tym: contra aliquem (1)] [= w jakim celu] (2): Biorą z šíłą moc táką/ Ze mi
nie ciężko znieść pracą włzeláką. By też lud niezliczony/ Powftał ná moje fłzkody *GrabowSet* Hv;
VotSzl Ev.

cum inf (2): Y rzekł do niego Saul/ czemułcie fie fpiknęli ná mię/ ty y fyn Iłzáiego/ gdył mu dal
chlebá y miecz/ y pytałęł mu Bogá/ że by powftał na mię czychác [!] *BudBib* 1.Reg 22/13; *WujNT*
Rom 15/12.

W połączeniu szeregowym (1): Bo wiedzieli Duchem Bożym/ iż przeciw kołciołowi ludzie powftác/
na częłłci y rozrywác/ y óń fie fwárzyc mieli *SkarJedn* 9.

W przeciwstawieniu: »powstać ... upaść« (2): *LubPs* E2; Da Pan Bog/ iż nieprzyiáciele twoi/
ktorzyby ná cie powftáli/ vpádną przed tobą. *KołakSzczęłł* B3v.

W porównaniu (1): Day Pánie Boże/ áby Król náíz miłościwy/ iákoby Dawid drugi powtáł przeciwko tym Goliatom *OrzQuin* N4v.

Zwroty: »powstać ku bitwie [przeciw komu]« (1): powtáhnie ku bitwie narod przeciwko narodowi [et exsurget gens contra gentem ad pugnam]/ kthorych ręce ią zbrojne. *BibRadz* 4.*Esdr* 15/15.

»gwałtem powstać [przeciw komu]« (1): na konietz síłą a gwałte^m powtáł przeciw P.Przigodzie ij nám włzytkim. *ForCnR* E.

»powstać [przeciw komu] z mieczem« (1): a powtáhę przeciw domowi Ieroboámowe^{mu} z mieczem [et consurgam ... in gladio]. *BibRadz* *Am* 7/9.

»sam przeciw sobie powstać« = *consurgere in semetipsum* *PolAnt*, *Vulg* (2): Iełliby Szátan íam przeciw łobie powtáł/ á byłby rozdwoion/ niemoze íę zołtác/ ále koniec ma. *BudNT* *Mar* 3/26; *WujNT* *Mar* 3/26.

»síłą powstać« (1): *ForCnR* E cf »gwałtem powstać«.

»nieuczciwemi słowy powstać [na kogo]« (1): Maledice alicui insultare, Nie vczćiwemy słowy ná kogo powtác. *Mącz* 205c.

»przeciw(ko) sobie powstać« [szyk zmienny] (2): nie czekáiąc/ ázby íę drudzy Bífkupi ziecháli/ połpiełzył íę Neftoryufzá ofzędzić/ y exkomunikowác/ y powtáli ci dwa przeciwko łobie. *NiemObr* 136; *BielRozm* 4.

Szeregi: »powstać a czyhać« (1): rádźiles íe óń Bogá/ áby powtáł przeciw mnie á czyhał ná mię [ut consurgeret contra me ad insidias inter omnes]/ iáko íe to dźís okázuie. *BibRadz* 1.*Reg* 22/13.

»powstać a poruszyć się (a. wzruszyć się)« [szyk 1:1] (2): *GliczKsiqż* O7v; Przeciwkoć niemu íę wzrúfzyli ludzie obcy/ á przez zazdrość powtáli [conspirarunt ... et zelaverunt eum] przeciwko niemu ná pufczy mężowie *BibRadz* *Eccli* 45/21.

»[na kogo] przystąpić i powstać« (1): Przyiáciele y bliźni moi/ ná mię przytápili y powtáli [adversum me appropinquaverunt, et steterunt]. *Leop* *Ps* 37/12.

»powstać i (a) walczyć (a. (pod)jąc (się) walczyć)« = *surgere et pugnare* *Vulg*, *PolAnt* (4): I ítałóie iákoby w miefiąc potym/ że powtáł Náás Ammończyk/ y iął wálczyć [ascendit ... et pugnare coepit] przeciw Iabes Gáláád. *Leop* 1.*Reg* 11/1, *Ios* 24/9; *BibRadz* 1.*Mach* 14/32; *RejAp* 144v.

»powstać i zabi(ja)ć« = *consurgere et morte afficere* *Vulg* (4): *LibLeg* 10/93; á tám powtáł przeciw brátu Kaim y zábił go. *BielKron* 3, 175; *WujNT* *Mar* 13/12.

»powstać i zbuntować się« (1): A (ná ołtátek) powtáli sładzy iego/ y zbuntowáli íę (nań) [surrexerunt ... et coniuraverunt] y zábili Ioafzá w Bethmille *BudBib* 4.*Reg* 12/20.

Przen (8) :

powstać (na)przeciw(ko) komu (6): *BibRadz* *Iob* 20/27; *BielKron* 56; Niebo/ Ziemiá/ Plánety przeciw mnie powtály *BielSat* G3v [idem *BielSen* 17]; Powtály przeciwko nam y láme żywióły. *BielSen* 5, 17. Cf *Fraza*.

powstać na kogo, na co (2): A pewnie powtáhą myłli y íercá náłze ná ítrách á ná írogość nieprzyiációłom náłzym *RejZwierc* 265v; *BudBib* *Ier* 44/29.

W połączeniu tautologicznym „wstawając powstać” (1): A to wam będzie znakiem mówi Iehowá/ że nówiedzę was ná mieýfcu tem/ ábyście wiedzili/ że wftáwáiąc powftáne sówo moie ná was/ ná złe. *BudBib Ier 44/29*.

Fraza: »[naprzeciwo komu] gniew powstanie« (1): Namocnieýfý Boże [...] więc gdy ieden zgrzeýfý/ náprzeçiwko wýtkim gniew twoy powftáne [ira tua desaeviet]? *Leop Num 16/22*.

5. *Zmartwychwstać; resurgere Vulg, PolAnt; excitare PolAnt (164)* : złoŝtnicy nie powftaná wdzien ładny *WróbŻółt 1/1; MurzNT Mar 8/31*; Iełfż więc Chriŝtus nie powftał/ tedyç prózne ieft przepowiadáne náłfe *Leop 1.Cor 15/14, 1.Cor 15/16, 17*; róŝpomnieliŝmy iż on zwodźciel powieźdzał iełfzce będąc żyw/ Po trzech dni powftáne. *BibRadz Matth 27/63, Mar 14/28, 1.Cor 15/23 [2 r.]; BielKron 467v; RejAp 23, 61v*; wiemçi ia o tym iż zbáwiciel moy żyw ieft/ á ia záfię pewnie po ŝmierçi ŝwoiey powftác mam *RejPos 112, 30, Ooo4v; BiałKat 96; GrzegŚm 10, 13; RejZwierc 4v; BiałKaz ktv; CzechEp 195, 246 [2 r.]; NiemObr 121; LatHar 361*; Kto piłmu S. nie wierzy/ ten y vmárłym/ gdyby powftáli/ nie vwierzy. *WujNT Luc 16 arg; Nie máłzçi go tu: ábowiem powftał/ iáko powieźdzał. WujNT Matth 28/6, Mar 12/23, s. 331, 1.Cor 15/14, 16, 17 (11)*.

powstać z czego [= skąd] (14): wiemçi ia iż ŝtworzyciel moy żyw ieft/ á ia pewnie s prochu ŝwego [w którym leżę] powftác mam/ á tám ogládaia pewnie oczy moie zbáwiciela mego [*Vulg Iob 19/23*]. *RejPos 128; BiałKaz D2v. Cf »z grobu powstać«, »z ziemie powstać«*.

powstać k(u) czemu (7): Grzełznicy iz łá odrzuceni od oblicza bożego (nie powftaná) ku wielebnoŝci ciała, ani ku zgromadzeniu wybranych *WróbŻółt 1/11, 1/9; MurzHist S3v; Załz vmárłym okażełz cudá twoye Pánye/ Y któryż wźdy z nich kyedy k twey chwale powftánye LubPs T3v; BielKron 19; RejPos 112v*; Wiele z tych którzy teraz z prochu źiemie záłnawźy odpoczywáia/ powftaná iedni ku żywotowi wieçznemu: á drudzy ku wieçzney háńbie y zelżywoŝci. *CzechRozm 124v*.

powstać na co (4): á powftaná wierni ná powftáne żywotá wieçznego *RejPos Ooo4. Cf »powstać na sąd«*.

powstać w czym [= jak] (5): *KuczbKat 95*; Oycze wiekuiŝtey ççi godny/ przyłżłá godziná/ którą od wieku przeýzrał/ áby ná chwilkę poległ zwierzchu łługá twoy/ [...] y był boleŝciámi y niemocámi vtrapiony/ áby potym z tobá w żarzy nowey ŝwiátłóŝci powftał *LatHar 592*; Bywa wŝiane [ciało] w łzkárádoŝci: á powftáne w chwálebnoŝci. *WujNT 1.Cor 15/43, 1.Cor 15/42, 43*.

W *przeciwstawieniach*: »być (w)sian(y) (13), umrzeć (6), pogrzebion (być) (2), być zabitym (2), pomrzeć, posnáć ... powstać« (25): *OpecŻyw 193v*; Kryłtus iełtçi tym który vmárł/ y owłzem też który powftał *BibRadz Rom 8/34, Rom 14/9, 2.Cor 5/15; GrzegŚm 5*; Przeto Apoŝtoł powieźdzał: Bywa ŝiano ciało we mdłóŝci/ ále powftáne w mocy. *KuczbKat 95, 90, 95 [2 r.]; WujJud 70v [3 r.], 71*; Bo podałem wam wprzod/ com też przyiał. Ze Chriŝtus vmárł zá grzechy náłze wedłuk piłm. Iż też pogrzebion/ y powftał dnia trzeçiego *BudNT 1.Cor 15/4, Luc 9/22*; wiele ciał ŝwiętych którzy byli poñęli/ powftáło. *WujNT Matth 27/52*; potrzebá áby Syn çłowieczy [...] był zábit/ á trzeçiego dnia powftał. *WujNT Luc 9/22, Rom 6 arg, 6/9, 1.Cor 15/42, 43 [3 r.], 44, Col 2/12*.

W *porównaniach* (3): Pothym/ kiedy mówi/ Weŝpołek iełteŝmy z nim przez Krzełt w ŝmierç pogrzebieni/ iż iáko Chriŝtus powftał zmartwych przez chwałę Oycowŝká/ ták żebyłmy też w

odnowieniu żywotą chodzili [Vulg Col 2/12] *KuczBKat* 109 [przekład tego samego tekstu (2)] *KarnNap* B2v; *ArtKanc* N4.

Fraza: »umarli (a. pomarli) powstaną« = *mortui resurgent Vulg* (6): Izali przed vmárłym cudá czynić będziefz? izali vmárli powftaną aby ciebie chwalili [Vulg Ps 87/11]? *GrzegŚm* 2; *KuczBKat* 90; Pokazałem powyżzey że Pan dla te⁸⁰ się zmarthwyftáním zowie/ że ná głos iego álbo rofkazanie vmárli powftaną. *BiałKaz* E2v, E; *WujNT* 1.Cor 15/52, 1.Thess 4/16.

Zwroty: »powstać z (Panem) Chrystusem« [szyk zmienny] (16): Ludzie Krzełciánfcy gdy bywáia krzczeni/ thedy fię dla tego krzczą aby z Krytufem powftáli *BibRadz* II 98b *marg*; Przetoż chcecieli prawdziwie s Pánem Krytufem powftać/ złożciefz s siebie ftaránie zbytnie około łákomftwá/ á bądzcie ludźmi vczynnemi. *RejPosWstaw* [110³], 110v [2 r.], [110²], [110²]v [4 r.], [110³]v [3 r.], 111; *CzechEp* 41; *NiemObr* 9; IEflizeście tedy powftáli z Chrifufem [si consurrexistis cum Christo] zwierzchnich rzeczy łzukaycie: gdzie Chrifus ieft ná práwicy Bożey siedzący. *WujNT* Col 3/1.

»powstać na ciełe, w ciełe« (1:1): pewnie też z nim czáfu iego powftawfzy w ciełech náłzych wvielbieni będzemy. *RejPosWstaw* [110³]v; *WujNT* 1.Cor 15 *arg*.

»powstać na duszy« (1): Y porządek y łpołob iego z martwychwftánia opiłue. Y rozną chwałę tych ktorzy powftaną/ nie tylko ná dułzy/ ále y ná ciełe. *WujNT* 1.Cor 15 *arg*.

»z grobu powstać« [szyk zmienny] (6): *BielKron* 135v; *RejPos* 107; O Niełzpomey godzinie był z krzyżá zdeymowan/ náłz Zbáwiciel namilfzy/ y cudnie pochowan/ Tám wiele ludzi Świętych z łwych grobow powftáli/ że Iezus ieft Zbáwiciel/ to łwiádectwo dáli. *ArtKanc* D11v, D13; Abowiem też oto tu ná krzyżu cíerpi: choćby był mogł/ by był chćiał/ ták łáčno z krzyżá zftápić/ iáko łáčno potym powftał z grobu. *WujNT* 121; By też z grobu Helená Troiánłka powftála/ ELIZABET gładkołcią przodek otrzymála. *SapEpit* A3.

»powstać z martwych (a. z umarłych), od umarłych« = *ex mortuis resurgere, surgere a mortuis PolAnt*, *Vulg*; *exurgere a mortuis Vulg*; *excitari a mortuis PolAnt* [szyk zmienny] (30:7): *OpecŻyw* 166; *WróbŻółt* 40/9; *MurzNT* *Ioann* 20/9; A iełłifz każą o Chryftufie/ iż powftał zmartwych: iákoż niekthorzy międy wámi/ powiádaia/ że powftánia z vmarłych nie máłz *Leop* 1.Cor 15/12; *BibRadz* *Matth* 27/64, 28/7; *RejPos* 109; *BiałKat* 96; vmárwłzy [Krystus] prawdziwie/ od vmarłych powftał. *GrzegŚm* A2; *KuczBKat* 50, 109; *WujJud* 23v; *WujJudConf* 200; *RejPosWstaw* 110v; *BudNT* *Luc* 24/46; *CzechRozm* 158; *KarnNap* B2v; Pan Iezus iuż powftał zmartwych Podług onych obietnic łwych. *MWilKHist* I2, B2; *ArtKanc* F6, F14v, N4; [Chrystus] pierwłzy powftawłzy z vmarłych łwátłość miał opowiedać ludowi *temu* y Pogánom. *WujNT* *Act* 26/23, *Matth* 27/64, 28/7, *Luc* 16/31, *Ioann* 21/14, *Act* 2 *arg* (13); *SiebRozmyśl* B; *PowodPr* 34.

»(własną) mocą sw(oj)ą powstać« (2): ktory fię pokazał być łynem Bożym, przez cudá, ktore czynił: [...] y przez to, że włáfną mocą łwą powftał zmartwych. *WujNT* 522 *marg*; *SkarKaz* 242a.

»powstać na łądzie, na łąd (a. na zmartwychwstanie łądu), w łąd« [szyk zmienny] (4:3:1): Niezboźni w łąd niepowftaną *MurzHist* S3v; Y dla tego cí złołnicy prze łwoy vporny błąd/ Nie powftaną międy wierne ná łpráwiedliwy łąd *LubPs* Bv; nie powftáną złołnicy ná łądzie Páńłkim. *RejAp* 9v, 9v [2 r.], Ff3v; *GrabowSet* P4; *SkarKaz* 208b.

»powstać od śmierci, z śmierci« [szyk zmienny] (2:1): Powstań czemu śpierz/ powstań od śmierci/ iuż cie pan Krifus ożywił y oświecił *BielKron* 3v; *RejPos* 110; *CzechRozm* 179v.

»z ziemi powstać« [szyk zmienny] (6): Bo iście wiem że Odkupiciel moy żyw iest/ á w ośtateczny dzień że mam powstać z ziemi [*de terra surrecturus sum*] *Leop Job* 19/25 [*przekład tego samego tekstu BielKron, RejPos (2), BiałKaz*]; *BielKron* 27v; nikt z ziemi powstać nie może/ áż czału dnia fadu iego *RejAp* 91v; *RejPos* 221v, *Ooo3v*; *BiałKaz* D4v.

Szeregi: »ożyć (a. być żyw) i (a) powstać« [szyk 2:1] (3): wiem ci ia Pánie iż ożywą vmárli twoi/ á zabići twoi powstańą [*Vulg Ps 26/19*]. *RejPos* 27 [*przekład tego samego tekstu BiałKaz*]; *GrzegŚm* 5; *BiałKaz* D4v.

»wskrzеси się i powstać« (1): mowi piśmo: z grobu od śmierci wzbudził go Oćiec. Y drugie mowi: Iż fię śam od vmárłych wkrześił y swoią mocą powstał *SkarKaz* 242a.

Przen: W antropomorfizowanym opisie gry w szachy (1) :

Zwrot: »z martwych powstać« (1): Zeby zaś iáko z martwych nie powstałi/ A drugi raz fie z nowu nie potkáli. Niewiedzieć ktrym fortelem śzampierzá Podśzedł wodz biały/ y dostał Rycerzá. *KochSz* B4.

6. Wzrosnąć, wzmóc się, powiększyć się; surgere *HistAl* (5) :

W porównaniu (1): Rózgá odcięta od pniá/ ielli w ziemi śtanie/Zá krótki czas ták wielka/ iáko máć powstańie *GórnTroas* 40.

Przen (4) : Bo to iście wielkie znamię Iż tak twoy śtan śnadz powstańie Iż oćiecz/ bracia y ia mać Będzemyć fie wżyczy kłaniać *RejJóz* A6v; *HistAl* F8v.

powstać z czego [= dzięki czemu] (1): Záprawdę niema też zápamyętáć [*ojciec*] náuczycyelá thego ktry mu śyná vczy rzeczy tych s kthorych ocyec śam może potym powstać/ á záwołánye dobre myeć/ pocyechy znáczney doczekáć. *GliczKsiqz* M6v.

W przeciwstawieniu: »powstać ... oziębnać« (1): [*Paweł obwołał*] iáko miałá powstać náuká czártowłka/ y iáko miałá oziębnać prawdá *RejAp* 166v.

7. Przetrwáć (1) :

Zwrot: »powstać dalej« (1): A wždy go [*Saula*] o to Sámuel karał/ powyádáyąc iż głupye vczynił/ á nyelluchał páná Bogá/ [...] dla tego/ powyáda/ nye powstańe dálej kroleśtwo twoye *KromRozm* I N4.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Auffstehen. Powstać. Surgere, resurgere, consurgere *Calag* 43b.

Synonimy: **1. podnieść się; 2. objawić się, podźwignąć się, pojawić się, poruszyć się, wystąpić, zjawić się; c. wynieść; 4. czyhać, poruszyć się, zbuntować się; 5. ożyć, wskrzеси się, zmartwychwstać.**

Formacje współrdzenne cf 1.STAĆ.

Cf **POWSTAŁY, POWSTANIE, POWSTANY**